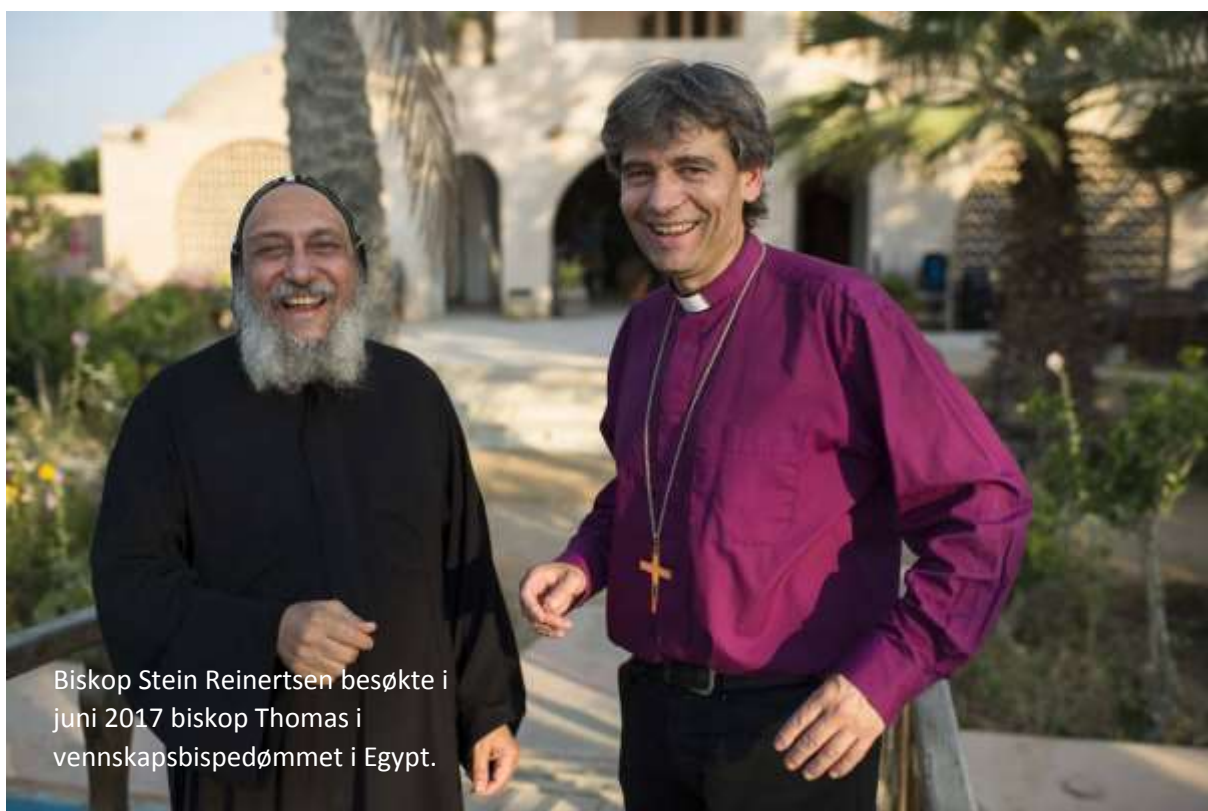

Årsrapport 2017

Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

Biskop Stein Reinertsen besøkte i juni 2017 biskop Thomas i vennskapsbispedømmet i Egypt.

I.	Leders beretning	3
	Måloppnåelse og vurderinger	3
	Prioriteringer	4
	Ressursutnyttelse	4
II.	INTRODUKSJON TIL BISPEDØMMET OG HOVEDTALL	6
	<i>A. Bispedømmets organisering og formål.</i>	6
	Organisering	6
	Formål	6
	<i>B. Nøkkeltall pr. prosti og for bispedømmet totalt</i>	7
	Antall medlemmer av Den norske kirke i Agder og Telemark – utvikling over tid	7
	<i>C. Utvalgte volumtall for Agder og Telemark bispedømme</i>	8
	<i>D. Nøkkeltall for årsregnskapet</i>	8
III.	Årets aktiviteter og resultater	8
	<i>A. Omtale av bispedømmets samlede aktivitet</i>	8
	Sammenheng resultater, måloppnåelse og ressursbruk	9
	Risikovurdering	9
	<i>B. Omtale av årets resultater og måloppnåelse</i>	10
	Gudstjenestedeltakelse	10
	Gudstjenestefrekvens	11
	Samisk kirkeliv	12
	Dåp	12
	Trosopplæring	13
	Diakoni	15
	Misjon og dialog	16
	Kultur 2017	16
	Kirkebygg	17
	Inkluderende kirkeliv for funksjonshemmede	18
	Informasjon og kommunikasjon	18
	Oppslutningen om den norske kirke i agder og telemark	18
	Prestetjenesten	20
	<i>C. Oppdrag fra Kirkerådet</i>	22
	Kirke/skole-samarbeid	22
	Ungdomsarbeid (barnearbeid, se avsnitt b ovenfor)	22
	<i>D. Biskopens virksomhet</i>	25
IV.	Styring og kontroll i virksomheten»	27
	<i>A. HMS/Arbeidsmiljø</i>	27
	Sykefravær	27
	Arbeidsplassundersøkelsen	27
	Likestilling	27
	<i>B. Vurdering av mislighetsrisiko</i>	29
V.	VURDERING AV FREMTIDSUTSIKTENE	30
VI.	Årsregnskap	32
	<i>A. Ledelseskommentar</i>	32
	<i>B. Vurdering av vesentlige forhold</i>	32

I. Leders beretning

Måloppnåelse og vurderinger

Bispedømmets overordnede målsetting er å være en lokal forankret folkekirke i alle lokalsamfunn i Agder og Telemark. I alle sokn skal det avholdes gudstjenester og kirkelige handlinger og det kristelig liv næres og styrkes. Gudstjenesteliv, trosopplæring, samfunnsengasjement og rekruttering er strategiske målområder.

Årsstatistikken for 2017 viser at frivillige medarbeidere, råd og ansatte har nedlagt et formidabelt arbeid i bispedømmet og at svært mange mennesker søker til våre kirker. Mye av aktiviteten i lokalmenighetene fanges heller ikke opp i denne statistikken. Samtidig viser noen indikatorer på måloppnåelse, som antall medlemmer, gudstjenesteoppslutning, dåp og konfirmasjon, også i 2017 en liten nedgang. Denne utviklingen skjer ikke bare i Agder og Telemark, men vi ser den igjen i hele landet. Det som vekker grunn til bekymring, er at det synes å være en trend over flere år.

Bakgrunnen for tilbakegangen skyldes trolig flere forhold. Vi vil peke på følgende:

1. Sekularisering og tilbakegang for religion generelt. Kristne tradisjoner og tilhørighet betyr mindre for mange.
2. Kommunikasjon, kontakt og oppfølging fra menighet til medlemmer lokalt er ressurskrevende og medfører at vi ikke alltid er gode på å opprettholde kontakt og tilknytning.
3. Mindre bevissthet og lojalitet til egen menighet og konfesjon, gir større flyt mellom ulike menigheter og kirkesamfunn.
4. Innvandring av mennesker med annen religion eller konfesjon, medfører at medlemsandelen av befolkningen reduseres.
5. Teologisk strid knyttet til likekjønnet vigsel fører til overgang til andre menigheter og forsamlinger eller til passivisering.
6. Når det gjelder gudstjenestedeltagere er det grunn til å anta at også de som definerer seg som aktive kirkegjengere, går litt sjeldnere til gudstjeneste nå enn tidligere. Endret ferie- og reisemønster må ta noe av ansvaret. Reduserte ressurser gjør at antall gudstjenester er færre.

I deler av Agder og Telemark er det mange og livskraftige frimenigheter og kristne organisasjoner. De gjør et verdifullt arbeid og de fleste steder er samarbeidsforholdet til Den norske kirke godt. Samtidig kan det nok også merkes en viss «konkurransen», særlig tydelig innenfor arbeid overfor ungdom og unge familier. Delvis i de samme områdene kan det se ut som at striden rundt likekjønnet vigsel har ført til utmeldelser og at noen har blitt passivisert i sitt forhold til lokal menighet. Samtidig er det andre som nettopp på grunn av at Dnk har åpnet opp for likekjønnet vigsel, opplever at kirken også har plass for dem.

Det rapporteres om mye godt arbeid blant barn og unge og om diakonalt engasjement hvor en også inkluderer innvandrere og flyktninger. Antall misjonsavtaler er økende og samarbeidet med andre lag og organisasjoner er mange steder omfattende og godt.

Prioriteringer

Følgende prioriteringer er gjort for å styrke menighetene i bispedømmet:

1. Satsing på ungdomsarbeid gjennom ungdommens år 2016/17, og å intensivere innsatsen for å styrke gode fellesskap for ungdom i alle menigheter.
2. Fortsatt fokus på trosopplæring og undervisningstiltak.
3. Kirken i Agder og Telemark skal være en konstruktiv samfunnsaktør med vekt på livsvilkår, diakoni, integrering og kultur i samarbeid med lokalsamfunn, organisasjoner, menigheter og offentlige myndigheter.
4. Igangsett arbeid med systematisk å styrke givertjenesten i menighetene og styrke kontakt og forpliktelse mellom menighet og medlemmene.
5. Fokus på kvalitativ god prestedtjeneste gjennom god ledelse og kompetente prester.

Prioriteringene har medført ulike konkrete satsinger. Innenfor ungdom, trosopplæring og undervisning er det gjort en rekke satsinger med flere prosjekter som «ungdomskirken», «Byklekonferansen» og fagsamlinger for trosopplærere og kateketer m.fl.

Reformasjonsjubileet ble markert med en rekke arrangementer rundt om i menighetene, prostiene og på bispedømmeplan. Kreativiteten var stor. I denne sammenheng må nevnes stor-satsing på kunstutstillingen «*Sola Gratia – kunst og kirke i 500 år*» i samarbeid med Tunsberg.

Bispedømmerådet opprettet i desember 2017 et eget prosjekt for å arbeide systematisk for å styrke menighetenes givertjeneste. Bispedømmerådet har tatt på seg ansvaret for en prosjektstilling i 100% mens alle inntekter vil tilflyte menighetene direkte. Dette er et pilotprosjekt for bispedømmet, men vi mener det også er et pilotprosjekt for hele Den norske kirke.

Antall prestestillinger er tilpasset de økonomiske rammer som foreligger. I 2017 vedtok en oppstart av etterutdanningskurset «Kunsten å snekre en preken» for alle prestene. Det handler om å satse på kvalitet i gudstjeneste og forkynnelse.

Ressursutnyttelse

Oppgavene og utfordringene er slik at det burde kreve større innsats. Imidlertid er de økonomiske rammer blitt redusert slik at det er foretatt reduksjoner i antall prestestillinger og i stillinger i administrasjonen. Arbeidstidsordningene inkludert beredskap for prestene er også slik at det er mindre presteressurs til disposisjon for menighetene pr årsverk.

I løpet av 2017 er det en reduksjon i presteskaper fra 129,6 årsverk til 127,6 årsverk. I administrasjonen er det ikke foretatt reduksjon i forhold til 2016, men en 100% arkivarstilling er på grunn av vakanse kun erstattet ved kjøp av arkivarressurs fra annet bispedømme tilsvarende 20% stilling. I tillegg er et langvarig sykefravær tilsvarende 100% stilling kun delvis dekket inn ved midlertidig økte stillingsbrøker for andre tilsatte i administrasjonen. Ved utgangen av 2017 er det totale antall stillinger i bispedømmet tilpasset de økonomiske rammer som stilles til disposisjon. Innenfor disse rammene er det funnet rom for å fortsette prioriteringen av ungdomsrådgiver i 80% stilling og nyopprettet prosjektstilling i 100% for satsing på givertjeneste i menighetene.

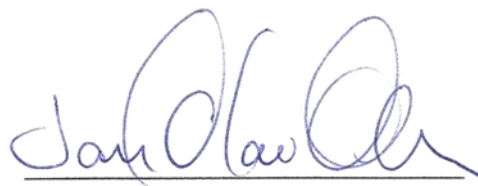
Det er varslet en samlet gjennomgang av oppgaver og oppgavefordeling mellom Kirkerådet og bispedømmene i 2018. Det vil være mulig gjennom effektivisering av merkantile funksjoner og bedre samordning av andre oppgaver, å bruke større andel av de samlede ressurser mot menighetene og det som skal støtte opp om den lokale virksomhet.

Bispedømmerådet nedsatte i 2017 et prostistrukturvalg som skal vurdere prostistørrelse og prosti-inndeling i bispedømmet. Utvalget skal levere sin rapport i løpet av 2018. Bakgrunnen for arbeidet er dels endringer i kommunegrenser og dels hensynet til god ledelse av prestedtjenesten.

Stein Reinertsen

Biskop i Agder og Telemark bispedømme

Jan Olav Olsen

Leder i Agder og Telemark bispedømmeråd

II. INTRODUKSJON TIL BISPEDØMMET OG HOVEDTALL

A. Bispedømmets organisering og formål.

Organisering

Fra 1. januar 2017 ble rettssubjektet Den norske kirke opprettet og de nasjonale og regionale organer i Den norske kirke overført fra Staten til det nye rettssubjektet.

Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd er fra samme tidspunkt en del av rettssubjektet Dnk.

Agder og Telemark bispedømme er ett av i alt 11 bispedømmer i Dnk. Biskopen har tilsynsmyndighet i bispedømmet og leder prestatjenesten. Bispedømmerådet er demokratisk valgt organ på 10 medlemmer som utfører oppgaver pålagt i lov og forskrifter og utgjør, sammen med øvrige bispedømmeråd, Kirkemøtet.

Bispedømmet er inndelt i 10 prostier og består av 48 fellesråd og 118 sokn pr 31.12.2017 (fra 1.1.2018 er det 115 sokn). Prestetjenesten i prostiene ledes av prosten. Det er 124,1 årsverk menighetsprest-tjeneste og 2,5 årsverk spesialprest-tjeneste tilsatt av bispedømmerådet.

Bispedømmerådet og biskop har felles administrasjon bestående av 15,4 årsverk ledet av stiftsdirektør. Stiftsdirektør Tormod Stene Hansen gikk av med pensjon ved årets slutt etter 17 år i tjenesten. Steinar Skomedal ble tilsatt som ny stiftsdirektør med oppstart i november 2017.

Formål

Virksomhetenes formål er forankret i Kirkelovens bestemmelse om å «*ha sin oppmerksomhet på alt som kan bli gjort for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene*» og de mål som Kirkemøtet har vedtatt for Den norske kirke og som kommer til uttrykk gjennom Visjonsdokumentet «*Mer himmel på jorda*» og gjennom tildelingsbrev og styringsdokumenter for øvrig fra Kirkerådet.

Agder og Telemark bispedømmeråd har gjort vedtak om at visjonsdokumentet «*Mer himmel på jorda*» skal gjelde som visjonsdokument for bispedømmet. Dokumentets strategiske mål er formulert slik:

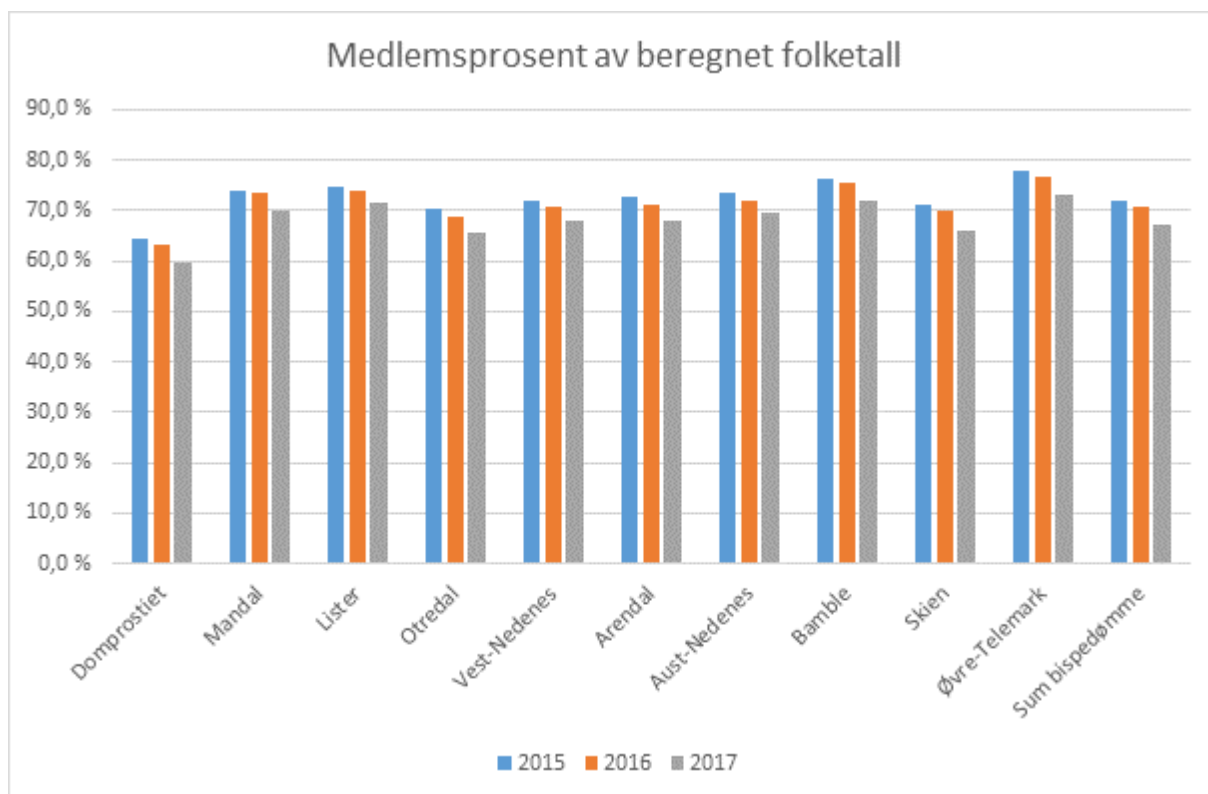
- *Gudstjenestelivet blomstrer*
- *Flere søker dåp og trosopplæring*
- *Folkekirken engasjerer seg i samfunnet*
- *Flere får lyst til å jobbe i kirken*

Prestetjenestens formål er at alle menigheter og lokalsamfunn skal være betjent med «Ord og sakrament», gjennom gudstjenester, kirkelige handlinger, sjelesorg, undervisning og annet som kan styrke og nære det kristelige liv.

I tilskuddsbrevet fra Kirkerådet for 2017 heter det om mål:

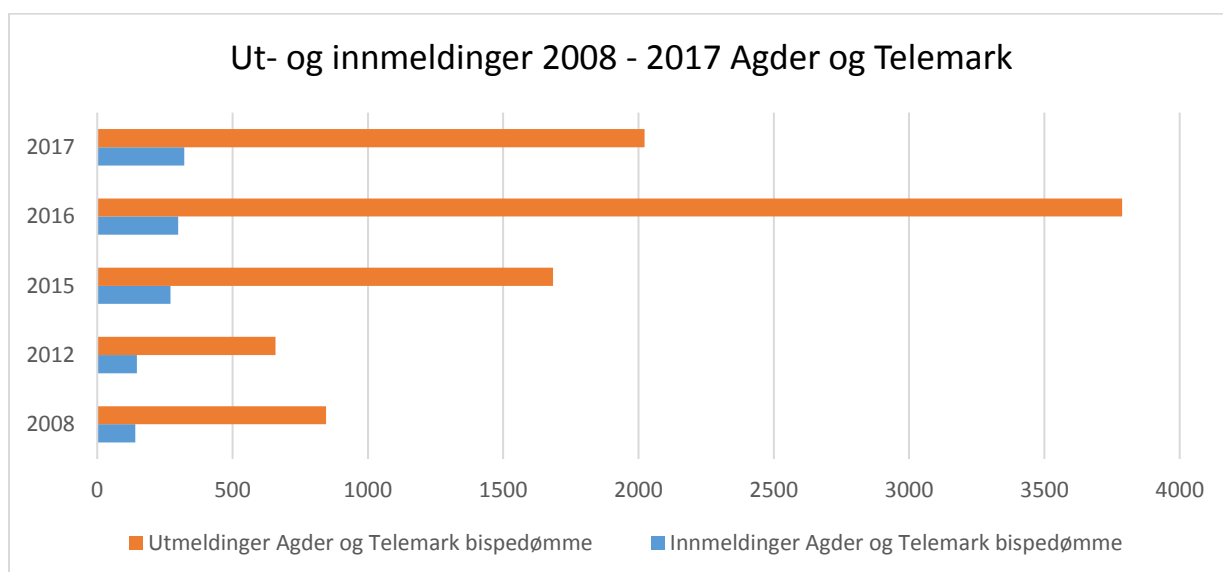
- *Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret folkekirke*
- *Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefte dens karakter som folkekirke*
- *Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle barn*
- *Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier*

B. Nøkkeltall pr. prosti og for bispedømmet totalt

Antall medlemmer av Den norske kirke i Agder og Telemark – utvikling over tid

2008	2012	2015	2016	2017
335 182	330 498	326 161	322 848	321 342

C. Utvalgte volumtall for Agder og Telemark bispedømme

Volumtall for bispedømmet*	2013	2014	2015	2016	2017
Antall døpte	3 418	3 267	3 172	2964	2774
Antall konfirmerte	3 692	3 697	3 650	3494	3048
Antall kirkelige vigslar	935	866	858	800	866
Antall kirkelige gravferder	3 630	3 519	3 636	3533	3539
Antall gudstjenester totalt	7 006	7 019	6 817	6648	6505
Samlet antall gudstjenestedeltakere	699 617	697 205	689 566	666 995	639 168
Gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse	99,86	99,33	101,15	100,33	98,26

D. Nøkkeltall for årsregnskapet

Nøkkeltall for årsregnskapet	2015	2016	2017 *	Endring 2016 2017
Antall årsverk	148,9	146,4	143,0	-3,4
- herav i prestatjeneste	132,6	131,0	127,6	-3,4
Samlet tildeling post 01	110 270 000	114 995 000		
Utnyttelsesgrad post 01	101,1 %	102,0 %		
Driftsutgifter	111 525 929	117 262 765	129 481 431	12 218 666
Lønnsandel av driftsutgifter	87,8 %	89,2 %	91,2 %	2,0 %
Andel lønn brukt i prestatjenesten	78,7 %	80,8 %	80,9 %	0,1 %
Lønnsutgifter pr årsverk	657 581	714 567	825 866	111 298

* Tall for 2017 kan ikke sammenlignes med tidligere år. Dette blant annet fordi driftsutgifter 2017 inkluderer refusjon/tilskudd samarbeidsstillinger samt pensjonskostnader inkl. arb.g.avg. (ikke inkludert tidligere år).

III. Årets aktiviteter og resultater

A. Omtale av bispedømmets samlede aktivitet

- 2017 er preget av fortsatt nedgang i gudstjenesteoppslutningen i Agder og Telemark bispedømme.
- Det er et lyspunkt at antall vigslar i kirkene har gått opp i 2017. Dåp og konfirmasjon fortsetter imidlertid tilbakegangen.
- Antall utmeldinger er redusert fra 2016, men klart høyere enn årene før. Antall innmeldinger øker også noe, men oppveier ikke utmeldingene. Medlemstallet er synkende.
- Oppslutningen om trosopplæringen er fortsatt høy, og viser bare en marginal nedgang. Tiltaket Lys Våken skiller seg også ut med en oppgang på 4 prosentpoeng.
- Bispedømmets nye hovedsatsing på ungdomsarbeid er prosjektet Ungdomskirken. Dette er en helhetlig modell for ungdomsarbeid i Den norske kirke og er en oppfølging av

ungdomsåret 2016-2017. Fire pilotmenigheter ble tatt ut på slutten av 2017. Utfordringen er at det er tilbud for ungdommer i bare en tredjedel av menighetene.

- Innenfor kirke-skole-samarbeidet er det en positiv utvikling. Det viser samtaler og møtene biskopen har under visitasene.
- Når det gjelder diakoni, er det stabilt med stillinger i bispedømmet. Det er likevel utfordrende at det er vanskelig å rekruttere personer med diakonutdanning.
- Alle menigheter i Agder og Telemark har minst én misjonsavtale. I 2017 overførte menighetene nesten 3 millioner kroner til SMM-organisasjonene.
- Antall konserter og kulturarrangementer har hatt et klart oppsving i 2017. Det skyldes trolig stor satsing på slike tiltak i anledning reformasjonsjubiléet. Blant annet har 4800 elever vært på reformasjons-arrangementer.
- I løpet av 2017 er det klart at tre nye kirker vil bli bygget i Agder og Telemark de neste 2-3 årene: Østre Porsgrunn, Flekkerøy og Vennesla.
- På informasjonsfronten har biskopen opprettet en Facebook-side i 2017. Ved utgangen av året hadde siden 775 følgere.

Sammenheng resultater, måloppnåelse og ressursbruk

Det er et mål å øke oppslutning om gudstjenestene, om dåp og konfirmasjon. Disse målene er ikke nådd i 2017. Det kan delvis ha en sammenheng med redusert ressursbruk, det vil si reduksjon i prestestillinger og nedgang i antall gudstjenester. Bildet er allikevel mer komplisert og blir kommentert også i leders innledning.

Mange menigheter melder om at det er stor «hverdagsaktivitet» i menighetene som ikke fremkommer i de tall som rapporteres og dermed blir bildet av måloppnåelse og ressursbruk noe skjev.

Samhandling mellom ansatte og frivillige er viktig i menighetene. Det handler både om gudstjenester og ulike tiltak for barn, ungdom og unge voksne. Å arbeide godt og systematisk med oppfølging av frivillige er både viktig strategisk for å nå ut, og avgjørende i en god bruk av de ressurser som vi har til disposisjon.

Alle menigheter i bispedømmet har nå innført trosopplæring. Vi ser at det oppnås resultater når det finnes en opptrappingsplan med konkrete mål og ansatte som kan følge opp tiltakene. Utfordringen er å lykkes med overgangen fra innføring til videreutvikling når ressursene er begrenset. Et viktig tiltak vil da være å bidra til at ansatte og frivillige i menighetene kan stå på egne bein, gjennom økt kompetanse og god rådgiving.

Vurdering

Menighetene er avhengige av et godt og konstruktivt samarbeid mellom ansatte og frivillige. Det gjelder både innenfor gudstjenestearbeid, diakonien, trosopplæring og barne- og ungdomsarbeidet. Oppfølging og dyktiggjøring av frivillige vil derfor bli en stadig viktigere oppgave for ansatte.

B. Omtale av årets resultater og måloppnåelse

Gudstjenester søn- og helligdager	Antall gudstjenester			Gjennomsnitt deltakere		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Domprostiet	695	681	667	164,8	159,9	154,0
Mandal	466	464	461	136	122,7	124,9
Lister	593	585	589	117,1	114,3	106,8
Otredal	341	310	298	89,3	82,0	80,1
Vest-Nedenes	416	433	429	123,7	118,9	116,8
Arendal	453	463	470	109,2	105,0	100,5
Aust-Nedenes	327	334	284	82,9	70,4	76,0
Bamble	425	413	411	91,4	84,9	85,1
Skien	793	771	726	87,7	87,4	86,6
Øvre-Telemark	886	887	855	63,2	65,9	63,7
Sum bispedømme	5395	5341	5190	105,7	101,1	99,9

Kilde: ssb.no

Gudstjenestedeltakelse

Beskrivelse av utviklingen

I Agder og Telemark bispedømme fortsetter antall gudstjenestedeltakere på søn- og helligdager å gå ned. Antall deltakere pr. gudstjeneste viser en liten nedgang for tredje året på rad.

Gjennomsnittsfremmøtet gikk i fjor noe mindre ned enn året før.

Denne nedgangen henger delvis sammen med at antall gudstjenester er redusert de siste årene. Siden 2015 er reduksjonen på nær 4 prosent. Det store bildet er at gudstjenestefremmøtet er mest stabilt i bygdene, mens reduksjonen er størst i byene. De små soknene har som regel også den høyeste andelen av medlemmene på hver gudstjeneste (Bykle ligger her på topp med 10,5 prosent), mens de store byene har den laveste andelen. (Her ligger Skien menighet lavest med 0,14 prosent).

I Porsgrunn ser vi at antall gudstjenestedeltakere har gått ned med hele 39 prosent etter at de mistet den ene kirken i brann i 2011 (tall fra 2010 sammenliknet med 2017). Det har vært en nokså stor reduksjon i antall gudstjenester, men dette kan ikke forklare hele nedgangen. Et annet sted der de har ventet på ny kirke lenge, er Vennesla menighet. Også her opplever de en uforholdsmessig stor nedgang i gudstjenestebesøket. I likhet med Vennesla er kirka på Flekkerøy for liten, og også der er ny kirke vedtatt. Her har gudstjenestebesøket uansett holdt seg på et høyt nivå. Det blir spennende å følge utviklingen i disse menighetene.

I prostiene med de største byene, skiller Mandal seg positivt ut. Her øker det gjennomsnittlige gudstjenestebesøket noe. Det har trolig sammenheng med at antall dåp har økt markert i Mandal prosti. Noe overraskende er det at det er Lister prosti som har hatt den største nedgangen i antall personer pr. gudstjeneste. Dette er et prosti med en blanding av småbyer langs kysten og små bygder i innlandet. I Aust-Nedenes som har en liknende demografi, er det imidlertid en liten økning i det gjennomsnittlige gudstjenestebesøket.

Et gjennomgående trekk i bispedømmet er at oppslutningen om gudstjenestene er størst i områder hvor bedehusene og de frivillige organisasjonene historisk har stått sterkest. Men også her er det nå tydelig nedgang i oppslutningen.

Vurderinger og refleksjon

Mange steder er det et rikt gudstjenesteliv med en stor stab av frivillige og et fruktbart samarbeid mellom ansatte og andre medvirkende. Disse menighetene kan være ressurser for menigheter som har utfordringer på disse områdene.

Nedgangen i antall dåp påvirker helt klart også oppslutningen om den enkelte gudstjeneste. Dåpsgudstjenester er jevnt over bedre besøkt enn ordinære gudstjenester uten dåp. At betydelig færre blir konfirmert har nok også en innvirkning på oppslutningen om gudstjenester på søn- og helligdager, selv om det nå også er vanlig med konfirmasjonsgudstjenester på lørdager.

Utfordringer og tiltak

Når antall gudstjenester har gått markert ned de siste årene, kunne man håpet på en økning i gjennomsnittsbesøket. Det er en utfordring at det ikke skjer. Følgende tiltak er aktuelle for å bedre oppslutningen om gudstjenester:

- Lære av og bruke «lokomotiv-menighetene» strategisk i gudstjeneste-satsningen.
- Ikke kutte gudstjenester med potensiale for bra oppslutning, men heller i gudstjenester der man av erfaring vet at oppslutningen blir lav.
- Satse mer på deltakelse av ulike grupper og kor på «vanlige» gudstjenester.
- Motivere for deltakelse i nabomenighetens gudstjenester.
- Kirken må fortsatt satse på et godt gudstjenestetilbud i turistområder i møte med «weekend-samfunnet», f. eks. med tilbud om gudstjenester i påsken og sommersesongen.
- Benytte leke gudstjenesteledere i større grad for å tilby flere gudstjenester.
- Satse mer på å lage fest rundt dåpsgudstjenestene.
- Mer variert musikalsk uttrykk i gudstjenestene.
- Større fokus på prekenen som redskap for menighetsvekst.
- Arrangere tur/sosiale samlinger etter gudstjenesten, gjerne tilrettelagt for barnefamilier.

Gudstjenestefrekvens

Beskrivelse av utviklingen

Gudstjenestefrekvensen har gått ned det siste året i vårt bispedømme. Gjennomsnittlig var det i 2017 gudstjeneste på vel to tredjedeler av kirkeårets søn- og helligdager i den enkelte menighet.

Prosti	Gudstjenestefrekvens søn- og helligdager 2017 (2016)
Arendal	81,6
Aust-Nedenes	49,3
Bamble	53,5
Kristiansand Domprosti	86,8
Lister	65,7
Mandal	72,0
Otredal	51,7
Skien	103,1
Vest-Nedenes	74,5
Øvre Telemark	58,1
Hele bispedømmet	68,7 (71,8)

Kilde: SSB

Vurderinger og refleksjon

Nedgangen i gudstjenestefrekvens henger sammen med en reduksjon i antall prestestillinger. Innføring av nye arbeidstidsbestemmelser for prestene har nok også medvirket.

Utfordringer og tiltak

En for lav gudstjenestefrekvens kan føre til at det er vanskelig å planlegge dåp i «hjemmekirken», spesielt om sommeren. I verste fall kan det føre til at foreldre velger bort dåpen. Biskopen er oppmerksom på denne problemstillingen i forbindelse med fastsettelse av gudstjenesteforordninger.

Tallene tyder på at gudstjenestevanene er i ferd med å endre seg i takt med gudstjenestefrekvensen. Folk synes å definere søndager uten gudstjeneste på hjemstedet som «frisøndag». De drar i liten grad til nabokirken for å oppsøke en gudstjeneste.

Det er vanskelig å bygge et livskraftig fellesskap i de menighetene der det er gudstjeneste kun 1-2 ganger i måneden. Et mulig mottiltak er flere fellesarrangementer mellom nabomenigheter, og samlinger ledet av lekfolk utenom gudstjenestene.

Samisk kirkeliv

I 2017 var det tre gudstjenester som er rapportert med samiske innslag. Dette fordelte seg på tre menigheter, og ett av soknene som markerte det samiske var Domkirken i Kristiansand. Det er positivt at samisk er blitt brukt i gudstjenester i bispedømmet i 2017. Det bør arbeides videre med å ta i bruk samisk og synliggjøre at den samiske urbefolkning er tilstede i Agder og Telemark som i landet for øvrig. Det bør jobbes mer med å finne gode måter å synliggjøre dette i gudstjenester.

Dåp

Beskrivelse og utvikling

Vi ser en nedgang i dåpstall. Både av antall dømte medlemmer og tilhørige, og i forhold til folketall. Det er en betydelig forskjell fra mindre til større kommuner. Større kommuner har lavere dåpstall. Tradisjon og tilhørighet står sterkere på mindre plasser. Her er det som regel også alltid plass til dåp i gudstjenesten. Kanskje bør de større menighetene også praktisere dette?

Det er store variasjoner i dåpsandel fra prosti til prosti. Hvis vi sammenligner fra 2015 så er det slik at Otredal prosti står med 7% økning og 10% siste år. Der er det en forholdsvis liten befolkning i spredtbygde områder, og vanskelig å vite hva dette skyldes. Aust-Nedenes og Øvre Telemark har også hatt en økning i dåpsandelen siste to år og har en lignende demografi. Samlet sett er det en jevn nedgang på 1% siste to år.

	Dåpsandel av medlemmer 2015	Dåpsandel av medlemmer 2016	Dåpsandel av medlemmer 2017	Endring fra 2015-2017
AGDER OG TELEMARK				
BISPEDØMME	79,2 %	78,9 %	78,2 %	-1,0 %
ARENDAL PROSTI	77,8 %	78,4 %	75,1 %	-2,6 %
AUST-NEDENES PROSTI	77,6 %	82,4 %	78,6 %	1,0 %
BAMBLE PROSTI	81,0 %	70,9 %	79,9 %	-1,2 %
KRISTIANSAND DOMPROSTI	75,9 %	74,5 %	73,1 %	-2,7 %

LISTER PROSTI	89,4 %	82,7 %	88,6 %	-0,8 %
MANDAL PROSTI	84,8 %	85,7 %	82,3 %	-2,5 %
OTREDAL PROSTI	70,8 %	67,0 %	77,9 %	7,1 %
SKIEN PROSTI	76,5 %	73,5 %	71,7 %	-4,8 %
VEST-NEDENES PROSTI	79,3 %	84,7 %	75,9 %	-3,3 %
ØVRE TELEMARKE PROSTI	76,2 %	84,1 %	76,8 %	0,6 %
Totalsum	79,2 %	78,9 %	78,2 %	-1,0 %

Kilde: Medlemsregisteret for Den norske kirke

Vurdering

Det som er bemerkelsesverdig i år er at vi har store utslag lokalt, mens det jevnt over er relativt stabilt. Lave folketall kan gi stort utslag fra år til år, men i menigheter av en viss størrelse kan det være nyttig å se nærmere på årsakene.

Vi ser også at antall barn som er medlemmer/tilhørige går ned. Det er stabilt fødselstall i vårt bispedømme, så det er ikke hovedårsaken. Det er færre foreldre som har tilknytning til vår kirke. De er enten utmeldt eller ikke døpt som barn. Trenden om at barnet skal velge selv, ser vi også. Det er en økt andel som blir døpt ved konfirmasjon. Særlig i Skien prosti har dette vært en trend i flere år.

Tiltak

- Enkel påmelding er nødvendig, dette må også kunne gjøres elektronisk.
- Økt tilgjengelighet på tidspunkt for dåp.
- Egne dåpsgudstjenester.
- Informasjonskampanje. Hvorfor er det viktig i et liv å markere de store overganger?
- Følge opp og revitalisere «Dåpsløftet i Agder og Telemark».
- Informasjon og samtale i menighet og stab om hvorfor døpe, hva vi kan gjøre lokalt og hvorfor.
- Se på menigheter som har hatt økning. Har de gjort noe spesielt?

Trosopplæring

Beskrivelse av status og utvikling

Alle våre menigheter i bispedømmet har nå godkjente planer. De siste som ble godkjent var planer i fra Tokke og Vinje innen fristen 1.juni 2017. Samtidig er de første prostier som fikk godkjent trosopplæringsplan i 2012, allerede er i den nye fasen som vi kaller videreutviklingsfasen.

Agder og Telemark har på landsbasis både høyest antall *planlagte* trosopplæringstimer (62309) og høyest antall *gjennomførte* trosopplæringstimer (51789). Det høye antall gjennomførte timer mot planlagte kan vi være godt fornøyd med.

Vi har over flere år hatt en praksis med å inkludere «kontinuerlig bredde» i timetellingen. Når slike tilbud når en stor del av årskullet og flere enn tidsavgrensede tilbud, er de i høyeste grad et «breddetiltak» i ordets rette betydning.

Generell deltagelse:

Agder og Telemark har en gjennomsnittlig deltakeroppslutning på utvalgte trosopplæringstiltak på totalt 48 %. (2016: 49 %, 2015: 49 %) Det er en stabil deltakeroppslutning gjennom de siste tre årene.

Når vi ser på tiltakene nevnt under, ligger vi høyere enn landsgjennomsnittet på alle tiltak utenom tiltak etter konfirmasjonstiden. Tiltaket Lys våken skiller seg ut og har hatt en oppgang på 4 % det siste året og ligger 14 % over landsgjennomsnittet. Tilbud etter konfirmasjonstiden (ledertrening, alphakurs, Milk, Videre) har dessverre en negativ utvikling.

Oppslutning trosopplæringstiltak i Agder og Telemark (i prosent)

	2015	2016	2017
4-årsbok	50	47	48
6-årstiltak	34	34	35
Tårnagenthelg	35	37	35
Lys våken	31	31	35
Etter konfirmasjon	14	13	11

Kilde: Planverktøy for trosopplæring i Den norske kirke

Vurdering av utviklingen, utfordringer og tiltak

Vi må spørre oss hva som er årsaken til at vi har en konfirmasjonsprosent på 82, men en deltakelse i arbeidet etter konfirmasjonen på bare 11 prosent. Et spørsmål vi må stille oss er hvordan konfirmasjonstiden oppleves. Vi vet at jo lenger leir, jo høyere trivsel og bedre opplevelse av konfirmanttiden får konfirmantene. Flere og flere menigheter i Agder og Telemark går prostivis sammen om å arrangere ukes-leir eller de deltar på leir i regi av organisasjonene. Det er tiltak som kan virke positivt også på rekrutteringen etter konfirmasjonen. Et annet spørsmål er om konfirmant-opplegget blir for likt skolen. Blir det for mye «bibelpensum/trosinnhold» de skal igjennom? Burde vi vært mer opptatt av å bygge relasjon fra konfirmantene til ungdommer i det kontinuerlige arbeidet?

Som et tiltak for å øke oppslutningen om tilbudene etter konfirmasjonen har vi gjennomført Ungdommens år (2016-2017) og jobbet med fellessamlinger prostivis om hvordan drive ungdomsarbeid. I videreutviklingen av trosopplæringen ønsker vi et økt fokus på kontinuerlig arbeid for aldersgruppen etter konfirmasjonen.

Kjennetegn på menigheter som lykkes med god oppslutningsprosent i trosopplæringen:

- Stabilitet i stillingene gjennom år.
- God relasjonsbygging og rekruttering av frivillige
- Evne til å skape tilhørighet til fellesskapet
- Dyktiggjøring gjennom ledertreningsoppgaver
- God informasjonsflyt og jevnlike møtepunkter
- Levere et trosopplæringstilbud som «matcher» aldersgruppen i formidling og metode
- Godt samarbeid i stab
- En stab som er åpen overfor frivillige/rådsmedlemmer under ett felles «vi»

Kjennetegn på menigheter hvor det ikke lykkes så godt:

- Trosopplærings-medarbeideren blir ensom uten oppfølging eller kontakt med av stab og frivillige
- Lite stabilitet i stillingene
- Geografiske utfordringer med spredt bosetting
- Manglende ledelse og innsikt i trosopplæringsplanen fra FR og MR
- Svak tradisjon i den lokale menigheten for frivillig arbeid.
- Sterk konkurranse fra frimenighetene

Kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid

Det er et utstrakt kontinuerlig tilbud til både barn og ungdom i bispedømmet. Det meste av dette arbeidet skjer gjennom de kristne organisasjonene. For de menigheter som er i revideringsfasen av sin lokale plan, sier vi at det nå bør være minst ett kontinuerlig tilbud for barn og minst ett kontinuerlig tilbud for ungdom i hver menighet.

Det er rapportert 19 færre kontinuerlige tilbud i 2017 enn i 2016, men totalt er det rapportert inn 406 flere deltakere på disse tiltakene. Tallene er dessverre usikre fordi det noen steder har vært dobbeltrapportering.

Eksempler på kontinuerlig arbeid for barn og unge er:

- Korarbeid (tweensing, tensing, SoulChildren, SoulTeen)
- Søndagsskole
- Speider-virksomhet
- KRIK-grupper
- Ungdomsklubb

Blant de mest aktive organisasjonene som har tilbud i menighetene er: Norges KFUK-KFUM, Normisjon, Indremisjonsforbundet, Misjonssambandet, KRIK, Søndagsskoleforbundet.

Diakoni

Beskrivelse av utviklingen

Det er stabilt med stillinger innen diakoni i Agder og Telemark bispedømme, ja til og med en liten økning. Det er stor vilje i fellesråd til å beholde stillinger og også vilje til å forsiktig utvide stillinger der dette er nødvendig.

Prostidiakon-stillingen i Aust-Nedenes har vært et prosjekt over siste tre år. Menighetene der har høsten 2017 bestemt seg for å gjøre stillingen fast. Stillingen lyses ut som fast stilling i februar 2018. Kristiansand kommune satser spesielt på samarbeid kirke-helse, og har bevilget midler til en full diakonstilling fra 2017 som bare skal arbeide med kirke-helse.

Diakoner og diakoniarbeidere har egen fagsamling som arrangeres av bispedømmerådet i samarbeid med Diakonforbundet. Dette er en populær samling som svært mange deltar på.

Det ble i mai 2017 arrangert en studietur til Egypt i regi av bispedømmet og Stefanusalliansen (biskop Thomas og Mama Maggie). Denne turen var tilrettelagt for diakoner og undervisningsansatte i bispedømmet.

Utfordringer

- Det er utfordrende å arbeide opp nye stillinger, samtidig som det er vanskelig å rekruttere personer med full diakonutdanning.
- Vi ser at mange fellesråd strever tungt med økonomien. Derfor er bidraget til diakonstillinger fra «statsmidler» til enkelte av fellesrådene livsviktig for at stillingene skal bestå.

Misjon og dialog

Agder og Telemark		Antall sokn 2017	Avtaler 2014	Avtaler 2015	Avtaler 2016	Avtaler 2017
		118	142	144	128*	141

*Kilde: SSB. Tallmaterialet fra 2016 er usikkert.

Beskrivelse av utviklingen

01.01. 2017 startet Ivar Sandnes i stillingen som misjonsrådgiver. Han tok da over stillingen etter Svein Arve Egeland.

Agder og Telemark bispedømme har vennsksavtale med Biskop Thomas og hans bispedømme i Øvre Egypt. Alle menigheter har misjonsavtale. Antall avtaler er som de foregående år høyere enn antall sokn. I 2017 overførte menighetene gjennom misjonsavtalene totalt kr. 2 993 732 til SMM-organisasjonene. Tallene for tidligere år er ikke kjent.

Vurderinger og refleksjon

Det høye antall avtaler vitner om et stort misjonsengasjement i bispedømmet vårt. Flere menigheter har 2-3 avtaler. Likevel er det et variert bilde vi ser - noen menigheter har et sterkt misjonsfokus, andre ikke.

Utfordringer og tiltak

Det ligger derfor en stor utfordring i å utnytte de muligheter avtalene gir for økt misjonsengasjement i alle menighetene i Agder og Telemark bispedømme.

Styret for SMM i Agder og Telemark har hatt fokus på økt utadrettet virksomhet dette året. Dette har bl.a. resultert i økt deltakelse av misjonsrådgiver på misjonsgudstjenester i bispedømmet. Dette vil være en prioritert oppgave også i tiden framover. Samarbeidet med trosopplæringsrådgiver og ungdomsrådgiver har vært og vil fortsatt være et prioritert område med tanke på implementering av misjon i trosopplærings- og ungdomsarbeidet i bispedømmet vårt.

Kultur 2017

Antall konserter og kulturarrangementer			Totalt antall deltakere		
2015	2016	2017	2015	2016	2017
1085	1183	1249	145 499	140 729	177 844

Kilde: SSB

Beskrivelse av utviklingen

Vi ser en markert økning av antall konserter og kulturarrangementer, og en enda større økning i antall deltakere. Hovedforklaringen på økningen er Reformasjonsjubileet i 2017. Her ble det holdt en rekke lokale arrangementer, i tillegg til at Agder og Telemark initierte konserter og kulturarrangementer gjennom f. eks. Den kulturelle skolesekken (DKS). Kunstutstillingen Sola Gratia ved Telemarksgalleriet og Drammens museum var også en viktig markering under Reformasjonsjubileet som samlet mange mennesker. Dette var et samarbeid mellom Agder og Telemark bispedømme og Tunsberg bispedømme. Noen tall som illustrerer oppslutningen om jubileet:

- Sola Gratia, Telemarksgalleriet høsten 2017: 1786 besøkende.
- DKS-forestillingen «Det banker» v/Tore Thomassen: 55 forestillinger med 4416 elever.
- I tillegg var det 401 elever i Notodden kommune som så utstillingen Sola Gratia

Finansiering av kulturprosjekter: Innvilgede søknader kroner 750 000, deriblant til tiltak for ungdom i menighetene.

Vurdering og tiltak

Det må fortsatt stimuleres til økt aktivitet på kirkemusikkfeltet for å vise og bekrefte at de nasjonale kirkemusikkordningene er attraktive og nødvendige for utvikling og fornying av kirkemusikken i Norge. *Biskopens møte med kirkemusikerne/ fagdag for kirkemusikere* holdes årlig på nyåret og samler mange. Denne samlingen er viktig for kommunikasjonen mellom biskopen og kirkemusikerne, og samlingen gir i tillegg deltakerne økt faglig kompetanse.

Sammenheng mellom mål og resultater

Kirkens uttalte mål er å styrke sin rolle som kulturformidler gjennom økt offentlig finansiering av kirkelige kulturtiltak, økt samarbeid mellom kirke og kultursektor og kompetanseheving.

For 2017 kan vi rapportere om disse resultatindikatorne:

Antall kulturprosjekter med offentlige tilskudd: 15

Antall nye samarbeidstiltak kirke-kultur: 20

Antall deltakere på kompetansehevede tiltak: 50

Kirkebygg

Nye kirkebygg og kirker som gjennomgår større renoveringer

Ny Porsgrunn Østre kirke ble godkjent i brev fra departementet 4. september 2017. Kirken forventes å stå ferdig sommeren 2019.

I løpet av 2017 har valg av kirketomt for Vennesla nye kirke kommet flere steg videre med avklaringer i forhold til fylkeskonservator og bruk av tidligere presteboligeiendom.

Planene for ny kirke på Flekkerøy vil bli sent til godkjenning i departementet første del av 2018.

I Mandal kirke har 2017 i stor grad blitt brukt til prosjektering og full avdekking av skadene i tårnet. Spangereid kirke har måttet stenges for bruk inntil det er gjort utbedringer i takkonstruksjon. Vigmostad og Valle kirker har måttet få montert foreløpig rigg for å fortsatt kunne holdes åpne.

Vurderinger og refleksjon

Vi ser at spesielt godkjenningen av Porsgrunn østre kirke har vært en lang og krevende prosess. Vi er glade for at byggingen nå er i gang og ser fram til at den nye kirken vil fremstå som et nytt og spennende landemerke i Porsgrunn og fremfor alt en ny, tjenlig kirke.

Utfordringer og tiltak

Store og uventede reparasjoner er en utfordring for små kommuner. Det viser nødvendigheten av bedre kontrollsystemer for å avdekke vedlikeholdsbehov raskere og bevisstgjøring i forhold til bruk av kyndig personell på tradisjonsbygg.

Ved planlegging av nye kirker er det avgjørende at det tidlig blir et godt samarbeid mellom byggekomité og kunstkomité, slik at kunsten kan integreres i arkitekturen på en god måte.

Vennesla sokn som har en eldre og bevaringsverdig kirke får nå to kirkebygg. Dette skaper en utfordring vedlikeholdsmessig. Den gamle kirken er samtidig et viktig identitetsbygg. Samspillet mellom nytt og gammelt kan imidlertid utnyttes som en verdifull ressurs. Den gamle kirken kan brukes til konserter, seremonier og spesielle gudstjenester, mens den nye kirken vil romme flere og gi nye muligheter som hverdagskirke.

Vi ser det som spennende at det i Agder og Telemark bispedømme kan bli bygget like mange kirker de neste to-tre årene som de 20 foregående årene.

Inkluderende kirkeliv for funksjonshemmede

Beskrivelse

Ansvar for arbeidet med inkludering av funksjonshemmede ble i andre halvår 2017 overtatt av Rune Rasmussen som har tittelen «spesialprest, inkluderende kirkeliv». Han overtok da etter Einar Sand som hadde vært rådgiver for inkluderende kirkeliv i en årrekke.

Prioriterte oppgaver

Rett til egen trosutøvelse er en prioritet i dette arbeidet. Videre er oppfølging av menighetstilknyttede klubber for mennesker med utviklingshemming sentralt. Det finnes rundt 20 slike klubber i bispedømmet. Arbeidet med HEL-gudstjenester og gjennomføring av dem, er også en viktig oppgave for spesialpresten. Målet er å få til én HEL-gudstjeneste i hvert prosti i året.

Et nytt tiltak i 2017 var arrangementet Skjærgårds Unik, et tilbud i forbindelse med Skjærgårds tilpasset utviklingshemmede.

Den nasjonale HEL-konferansen i 2019 skal holdes i Agder og Telemark. Planleggingen av denne startet så smått i 2017.

Informasjon og kommunikasjon

I 2017 har hovedfokus innen informasjonsarbeidet vært knyttet til opprettelse av facebook-side for biskopen. Siden er satt opp som en offentlig side knyttet til biskopen i Agder og Telemark. Det er i hovedsak biskopen selv og en rådgiver som legger inn saker. Den inneholder glimt fra reiser, visitas, kurs og andre møter med menigheter gjennom bilder, videosnutter og små tekster. Siden engasjerer og innleggene får relativt mange «likes» og delinger. I løpet av året oppnådde siden 775 følgere (pr. 30.12.17).

Blant de innleggene som har fått flest reaksjoner er en melding om et dødsfall blant en av vårt bispedømmes prester i 2017. Videre var det mange likes og kommentarer til biskopens omtale av sitt besøk hos biskop Thomas i Egypt, like etter et terrorangrep mot en koptiske kirke. Innsettelse av ny domprost nådde også ut til mange.

Det har vært arrangert to interne kurs på kontoret med opplæring i bruk av Kirkebakkens arbeidsrom og produksjon av artikler i 2017.

Vurderinger og refleksjon

Opprettelsen av biskopens Facebook-side gjør det enklere for biskopen å være tilstede i det offentlige rom på en positiv måte. Her er det viktig for biskopen å løfte fram det gode arbeidet som skjer i menighetene. Når det gjelder Kirkebakken (intranett), er det vanskelig å få menighetene med på satsingen.

Oppslutningen om den norske kirke i Agder og Telemark

Beskrivelse

Både gudstjenester og kirkelige handlinger, med unntak av vigslar, hadde i 2017 lavere oppslutning enn de foregående årene. På den positive siden økte antall konserter og vigslar, og det store mangfoldet av trosopplæring og annet barnearbeid holder seg på et relativt høyt nivå. Innenfor ungdomsarbeidet varierer tilbudet mye fra menighet til menighet, men her er det gledelig at det finnes en del tverrkirkelige tiltak for ungdom som samler mange. Tiltakene for ungdom i Den norske kirkes regi er imidlertid preget av lite forutsigbarhet. Noen menigheter opplever at årskullet av

konfirmanter varierer sterkt. I noen tilfeller kan det være fordi andre kirkesamfunn har et konfirmantopplegg som for tiden er mer populært.

En annen viktig resultatindikator for oppslutningen om Den norske kirke, er selvsagt medlemstallet. Medlemstallet i bispedømmet går fremdeles nedover, men nedgangen i antall personer er betydelig mindre enn fra 2015 til 2016. I 2017 var 67,3 prosent av befolkningen i bispedømmet medlemmer av Den norske kirke.

I to prostier har antall medlemmer steget: I Domprostiet og i Vest-Nedenes prosti. Det har trolig sammenheng med stor folkevekst i Kristiansand, Lillesand og Grimstad. (I Kristiansand beregnet SSB en folkevekst på 2,6 prosent fra 2016 til 2017.) I de øvrige prostiene er det en nedgang i antall medlemmer. Den generelle trenden er at medlemsprosenten og oppslutningen om dåp er lavere jo høyere innbyggertall det er. Samtidig er det slik at også områder med lavt folketall opplever nedgang i medlemstall og dåpsoppslutning.

Videre har bispedømmet som helhet hatt en liten økning i antall innmeldte (+22). Antall utmeldte har samtidig gått betydelig ned sammenliknet med 2016, men må likevel sies å være høyt (2023 utmeldinger mot 3787). Størst endring er det i Skien prosti der antall utmeldelser er redusert med nesten tre fjerdedeler, mens det i Kristiansand har vært nær en halvering.

Medlemstallet - vurdering og refleksjon

Forklaringen på de store svingningene i utmeldelser de siste årene, er i alle fall todelt. For det første ble det fra 2016 mulig å melde seg ut digitalt på en enkel måte. Samtidig har debatten om vigsel av homofile og innføring av kirkelig liturgi for vigsel av likekjønnede i 2017, ført til noe uro. Vi tror imidlertid at dypereliggende årsaker som sekularisering, urbanisering og individualisering i de vestlige samfunn, er en vel så viktig årsak til den langvarige nedgangen i medlemstall og gudstjenesteoppslutning.

At svingningen i antall utmeldelser har vært størst i Skien og Kristiansand har nok sammenheng med at det her er mange alternativer for folk som melder seg ut av Den norske kirke. Bare i Kristiansand sentrum er det mer enn 30 ulike kirkesamfunn, og blant annet av den grunn er Domprostiet det prostiet i bispedømmet med lavest medlemsprosent.

For Vest-Agder som helhet ser vi også at 16 prosent av befolkningen er medlem i andre tros- og livssynssamfunn enn Den Norske kirke, mot 13 prosent i Telemark og Aust-Agder (2016-tall). Av disse igjen er 10,6 prosent medlemmer av kristne kirkesamfunn utenom Den norske kirke (2017). Vi ser av statistikken at det fra 2015 til 2016 var en oppgang i medlemstallet i kristne kirkesamfunn utenom Den norske kirke på 0,64 prosent av folketallet i Agder og Telemark. Det var en økning på ca. 3000 medlemmer. Denne andelen har gått litt ned i 2017, men er fremdeles høyere enn i 2015. Noe av denne utviklingen kan skyldes overgang fra Den norske kirke til andre kirkesamfunn på grunn av den nevnte uroen om likekjønnet vigsel.

Prestetjenesten

Hovedmålet for prestatjenesten kan avleses av målet om at Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke. Da må vi sørge for at alle menigheter skal være betjent av prest.

Sammenliknet med tall fra resten av landet har Agder og Telemark et tilfredsstillende antall presteårsverk pr medlem (2609 medl. pr prest i 2017). Det gjelder også når vi ser på antall kirkelige handlinger pr prest. Samtidig må det legges til at disse tallene ikke fanger opp at mange av menighetene i vårt bispedømme har et høyt aktivitetsnivå utover de kirkelige handlingene som er nevnt i statistikken som også berører prestens arbeidssituasjon.

	Prester	Medlemmer	Medl og tilhørige	Medl pr prest	M og T pr prest
<i>Agder og Telemark</i>	123,05	321 342	332 718	2 611	2 704

Tilsetting/rekruttering

I 2017 ble det foretatt 13 tilsetninger, se tabell s 27. Ingen av de faste stillingene står ubesatte. Vi har opplevd å rekruttere dyktige medarbeidere inn i de ledige stillingene, men det er verdt å merke seg at over halvparten av de nytilsatte ikke kommer fra annen prestestilling, men enten er nyutdannede eller kommer fra annen stilling. Går vi noen år tilbake i tid hadde de fleste søkere til stillinger i Agder og Telemark som regel lang ansiennitet fra andre prestestillinger. Nå er dette forandret og gir oss en indikator på den generelle rekrutteringsutfordringen vi står overfor i hele kirken.

Selv om vi fortsatt er blant de bispedømmene med flest antall søknader pr utlysning, merker vi en tydelig tendens til at der vi lyser ut stillinger litt utenfor en by eller større sted er søkertilfanget mindre enn for få år siden. (Det faktum at vi hadde en økning fra 3.3 søknader pr stilling i 2016 til 5,1 søknader pr stilling i 2017, skyldes neppe et bedre rekrutteringsgrunnlag, men det faktum at det i 2016 ble lyst ut flere stillinger på mindre sentrale plasser).

Det er også grunn til å anta at bortfall av boplikt og tjenesteboliger virker inn på utfordringene vi har til å få tilfredsstillende søkergrunnlag på mindre sentrale steder.

Alderssammensetning

Mens tendensen for et par tiår siden var at presteskaper i Agder og Telemark hadde en høy gjennomsnittsalder i forhold til resten av landet, har det gradvis skjedd en utvikling der alderssammensetningen her nå speiler landsgjennomsnittet. Vi har et litt høyere antall av prester under 40 enn gjennomsnittet, et betydelig lavere antall mellom 50-59, mens vi har noe flere prester over 60 enn de fleste andre bispedømmene. Når 33 % av prestene våre befinner seg i sistnevnte kategori forteller det oss at vi de kommende år vil få mange nytillsetninger og rekrutteringsutfordringer.

Livsfasepolitikk

Med en alderssammensetning i presteskaper der godt over halvparten av prestene er over 50 år er det viktig å ha fokus på en gjennomtenkt og god seniorpolitikk der det legges til rette for en god tjeneste. Det meste av dette skjer gjennom prostenes ledelse. I tillegg gjennomfører vi milepælsamtaler ved 55 år og 64 år. Dette viser seg å være nyttige tiltak. Vi har også prøvd å videreføre erfaringene fra et avsluttet livsfaseprosjekt i Skien prosti i hele bispedømmet. Her er målet at vi gjennom aktiv bruk av tjenesteordninger og tjenesteutveksling kan være i stand til å

tilrettelegge individuelle tiltak retta inn på ulike behov i ulike livsfaser. Men med knappe økonomiske rammer klarer vi ikke alltid å gjennomføre alle ønskede tiltak.

Arbeidsveiledning

Fra og med 2017 gikk bispedømmet over til det som har vært målet for arbeidsveiledning (ABV) i hele rettssubjektet, at veilederne skal ha det som en fast del av sin stillingsinstruks og ikke som et bierverv i tillegg til en full prestestilling. Vi har dette året kun hatt to prester som faste veiledere i tillegg til en ansatt ved bispedømmekontoret. I tillegg til at dette er gunstig økonomisk, tror vi det fører til bedre kvalitet på veiledningen når veilederne har et visst volum på veiledningstjenesten sin.

Vi har fra 2017 to prester og to diakoner under utdanning til å bli ABV-veiledere. Det gjør at vi kan planlegge langsiktig i forhold til veiledertjenesten.

72 prester har ved årets slutt deltatt i gruppeveiledning fordelt på 13 grupper, mot 66 forrige år. Det utgjør 53 % av prestene. 8 av disse gruppene har vært tverrfaglige. To er rene prostegrupper ledet av ekstern veileder. Alle prester får like etter oppstart i stilling tilbud om gruppeveiledning. De aller fleste prestene deltar i gruppe gjennom et toårsløp eller lenger. Vi opplever svært lite misnøye. Utfordringen vil alltid være de prestene som ikke ønsker å prioritere ABV. Ved jevne mellomrom utfordrer vi prester som ikke er i gruppe til å delta og det er et visst tilsig av prester som har stått i tjeneste over flere år. Ved spesielle behov innvilges individual-veiledning for et avgrenset tidsrom.

Etter og videreutdanning

Dette året har vært et mellomår med tanke på videre- og etterutdanning i Agder og Telemark bispedømme, etter at vi sommeren 2016 avsluttet det store studieprosjektet i Reformatorisk teologi. Det ble dette året besluttet å starte opp et prosjekt med etter- og videreutdanning knyttet til forkynnelsen. Biskopen brukte siste del av 2017 til besøk og forelesning for prestegruppene i alle prostier som et oppspill til kurset «Kunsten å snekre en preken». Dette gjennomføres i samarbeid med MF i 2018. Denne satsingen utgjør et stort økonomisk løft og tilsa at få søknader til individuelle prosjekter ble innvilget i 2017. Både kurset i reformatorisk teologi og kurset i homiletikk er obligatoriske kurs for alle prestene.

C. Oppdrag fra Kirkerådet

Kirke/skole-samarbeid

Beskrivelse av utviklingen

Det er en positiv utvikling i tallet på samarbeidstiltak mellom kirke og skole.

Vi har i flere år jobbet målrettet for å belyse andre sider av samarbeidet enn gudstjenester. På visitas er det ofte besøk på skoler, og gjerne møte med lærere og ledelse. Fokuset i disse møtene har vært å løfte fram kirken som en ressurs for skolen i å oppfylle sine kompetansemål. Elevens læring er målet. Kirken er tydelig på at samarbeidet med skolen er et mål i seg selv og en del av kirkens samfunnsansvar.

Besøk i kirke utenom gudstjeneste						Besøk av kirkelig medarbeider					
Antall besøk fra barnehager			Antall besøk fra skoler			Antall besøk i barnehager			Antall besøk i skoler		
2016	2017	Endring	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring	2016	2017	Endring
419	347	-17 %	367	416	13 %	140	133	-5 %	254	246	-3 %
3302	3208	-3 %	2745	2635	-4 %	1805	1706	-5 %	2081	1972	-5 %

Vurdering og utfordringer

Når vi nå ser en økning i skole-kirke-samarbeidet, så kan det gi en indikasjon på at vi beveger oss i riktig retning. Samtidig har vi et stykke vei å gå i forhold til å utruste kirkelig tilsatte til besøk i skolen. Det er ingen tvil om at gode relasjoner letter lokalt samarbeid. Det er ulike retninger innenfor pedagogikken knyttet til om lærere/skoler ønsker utenforstående inn i klasserommet. Det bør ikke bli en begrensning for vårt bidrag, men snarere en utfordring til å utvikle passende ressurser.

På sørlandske lærerstevne der 2500 lærere og barnehagelærere deltar, får vi ofte spørsmål fra ansatte i barnehage som viser at de ikke er klar over hvilke muligheter som finnes i rammeplanen. Det er lettere å kutte ting ut, da de er redde for å «støte» foreldre. Og kanskje foreldre ikke vet hva de skal spørre etter?

Aktuelle tiltak

Her er noen aktuelle tiltak for å bidra til en fortsatt positiv utvikling i kirke-skole-samarbeidet:

- Gjøre ressurser tilgjengelig digitalt og lage en nettside som ikke er kirkelig intern, men ekstern.
- Lage en ressursbank rettet mot skoler og barnehager, men ikke linket mot trosopplæring. Det er viktig og krevende å være tydelig i dette skillet.
- Utvikle ressurser rettet mot lærere og ikke direkte mot elever.
- Vi må veilede ansatte videre i å utvikle lokale samarbeidsavtaler, der de synliggjør hvilke ressurser kirken har som skolene kan benytte seg av.
- Lokale møter og kompetanseheving av våre ansatte i forhold til samarbeid med skole og barnehage.

Ungdomsarbeid (barnearbeid, se avsnitt b ovenfor)

Beskrivelse av utviklingen

Bispedømmet har i 2017 ansatt Lars Ivar Bratsberg som ny ungdomsrådgiver og har satt i gang et nytt prosjekt kalt «ungdomskirken». Det har flere steder vært stor utskiftning i ansatte som arbeider med ungdom, og flere nye ungdomsarbeidere har startet opp.

Spesielt gledelig er arbeidet som skjer i Telemark. Øvre Telemark prosti har i mang år drevet et arbeid som heter «Ønsket og Elsket», det er et felles konfirmant- og ledertreningsopplegg som snart

alle menighetene i prostiet deltar på. De samler alle konfirmantene, engasjerer ledere og har klart å få til en kontinuitet kombinert med vekst. I tillegg er det startet opp kontinuerlig ungdomsarbeid i Rjukan og Tinn menigheter, Gjerpen samt Lunde og Flåbygd (da som en del av Ungdomskirken-prosjektet).

Byklekonferansen ble også arrangert i 2017 med litt over 100 deltagere representert fra hele bispedømmet. Tema i år var «dele tro, forsvare tro og bygge tro». Byklekonferansen er en ungdomslederkonferanse og er bispedømmes hovedarrangement for ungdom.

Bispedømmerådet vedtok før jul at «Ungdomskirken-prosjektet» skal være hovedsatsning på ungdomsarbeid i tiden som kommer. Dette er en helhetlig modell for ungdomsarbeid i Den norske kirke. Det er en måte å starte ungdomsarbeid på som ikke er ressurskrevende for menighetene. I slutten av 2017 var de 4 pilotmenighetene i prosjektet i gang med arbeidet.

Ungdommens år ble arrangert i skoleåret 2016-2017. Det ble gjennomført en rekke arrangement. Det startet med Byklekonferansen i 2016 og deretter ble tre minikonferanser planlagt, henholdsvis Skien, Arendal og Lyngdal. Skien ble avlyst, mens Arendal og Lyngdal samlet rundt 150 ungdom hver. Her var det seminarer og gudstjenester hvor ungdom deltok. Vi hadde også en team-tur i samarbeid med NMSU og Kristiansand Domprosti, men denne var det lav deltakelse på. Erfaringene ungdomsåret er litt blandet. En nøkkel har vært samarbeid med lokale menigheter. Uten et slikt samarbeid er det vanskelig å få god oppslutning om arrangementer. Ungdomskirken, som er den nye ungdomssatsingen i bispedømmet, har blitt tatt godt imot hos de fleste menighetene.

Hovedutfordringer for ungdomsarbeidet i vårt bispedømme fremover:

- Øke antall fellesskap for ungdom. I 2017 var det mellom 35 og 55 kontinuerlige fellesskap for ungdom i bispedømmets 118 menigheter.
 - Ungdomskirken-prosjektet jobber strategisk for å starte opp ungdomsarbeid der det ikke finnes.
 - I samarbeid med organisasjonene ser man på ulike arbeid som kan startes opp.
- Jobbe med følgende problemstillinger i ungdomskirken-prosjektet:
 - Det er få fellesskap for ungdom.
 - Ungdomsarbeid er ofte «satellitter» i menigheten.
 - Manglende helhetstenkning i ungdomsarbeidet.
 - Personavhengige ungdomsarbeid – jobbe for kontinuitet.
 - Samarbeid med organisasjoner.
- Jobbe for å øke stillingsprosentene til ungdomsarbeiderne i bispedømmet.
 - Her skiftes ungdomsarbeiderne ut ofte, da grunnet blant annet lav stillingsprosent.

Gudstjenester for ungdom

Totalt ble det arrangert 195 gudstjenester for ungdom med 20 393 registrerte besøkende i 2017. I forbindelse med Ungdomskirken-prosjektet har flere menigheter startet med gudstjenester for ungdom. Enkelte gudstjenester for ungdom samler svært mange. KRIK Arena arrangerte sin avslutningsgudstjeneste i Kristiansand Domkirke i august 2017 og her deltok 750 ungdommer. Selv om antall ungdomsgudstjenester øker med 6 gudstjenester fra 2016 til 2017, går antall deltakere ned med vel 8000. Det skyldes blant annet 2 gudstjenester med til sammen 5000 deltakere som ble meldt inn fra Tvedestrand i 2016, men ikke i 2017. (Skjærgårds, Risøya).

Unge voksne 18-30 år

2016 var første gang kirkens arbeid rettet direkte mot denne gruppen ble etterspurt. Det ble da rapportert inn 78 ulike tiltak for unge voksne i alderen 18-30 år med til sammen 933 deltakere. I 2017 var det en nedgang på 9 ulike tilbud. Antall deltakere var da 679. Vår erfaring i møte med

prestene og menighetene er at denne aldersgruppen mange steder er fraværende på gudstjenestene. Det er også relativt få menigheter som har et arbeid rettet spesielt mot denne aldersgruppen: 21 menigheter i 2017 mot 30 menigheter i 2016.

Tverrkirkelig ungdomsarbeid

I bispedømmet er det flere steder tradisjon for ungdomsarbeid på tvers av kirkesamfunn. I Kristiansand har det i over ti år eksistert et samarbeid som heter Ungdom Sammen for Byen (USB). Fordelt på 3 arrangementer samlet de rundt 5000 ungdommer i Kristiansand i 2017.

D. Biskopens virksomhet

Det er et nært og godt samarbeid mellom bispedømmerådet og biskopen når det gjelder arbeidet for en god måloppnåelse.

For å oppnå god måloppnåelse har det vært viktig for biskopen å fokusere på tre områder. A) Skape gode relasjoner. B) Faglig godt skolerte og motiverte medarbeidere. C) Økte ressurser.

Relasjonsbygging

Frikirker og kristne organisasjoner er en berikelse for bispedømmet. Samtidig ser vi at enkelte steder, ikke minst når det gjelder områder som trosopplæring, konfirmanter og gudstjenestedeltagelse, kan oppslutningen påvirkes av om det er en sterk frikirke eller kristen organisasjon i menigheten. I slike sammenhenger er det viktig å ha gode relasjoner. Ikke minst i forholdet til de kristne organisasjonene taper alle når vi av forskjellige årsaker ikke kan samarbeide, og motsatt gjelder at der hvor vi samarbeider godt, oppnår vi de aller beste resultatene. Et viktig punkt på programmet på de syv visitasene som er blitt gjennomført, har vært å pleie disse relasjonene. Relasjonsbygging har også vært sentral i andre sammenhenger som foredrag, møter med råd og utvalg på grunn av den kirkelige situasjonen.

Biskopen har også brukt en del tid på å knytte gode forbindelser til frikirker og kristne organisasjoner på nasjonalt plan.

Gode relasjoner er også en nøkkelfaktor når det gjelder menighetsbygging og helt nødvendig for å kunne være en folkekirke i lokalmiljøet. Dette har vært tematisert på visitaser, i møter lokalt og i møte med kirkelige råd og ansatte. Mye av kirkens fremtid vil avhenge av om vi lykkes med å bevare og skape gode relasjoner i alle de sammenhengene vi står i lokalt. Erfaringer fra ikke minst visitasene viser at her har vi et forbedringspotensial i kirken.

Faglig godt skolerte medarbeidere.

Også i 2017 har biskopen hatt egne fagdager for de enkelte faggrupper som er ansatte i kirken, innenfor diakoni, undervisning, kirkemusikk og prestedtjenesten. I 2017 har reformasjonsjubileet vært temaet sett ut fra de enkelte faggruppens ansvarsområde. I forhold til prestene har biskopen tatt et grep for å sette fokus på forkynnelsen. Hvis de som kommer til våre menigheter ikke opplever at de får noe de kan «leve å dø på», lar de enten være å komme, eller går et annet sted. Det er mange gode tilbakemeldinger på prestenes forkynnelser, men vi kan alle bli både tryggere og flinkere. Samtlige prester skal derfor i 2018 gjennomføre MF kurset «Kunsten å snekre en preken». Som en innledning til kurset har biskopen i hvert enkelt prosti høsten 2017 holdt et 3 timers foredrag om forkynnelsen med påfølgende samtale. Tilbakemeldingene fra prestene på denne formen har vært gode.

I tillegg til godt faglig påfyll, har det vært viktig å bruke tid på å se og bekrefte den enkelte medarbeider.

Økte ressurser

Ressurstilgangen er en nøkkelfaktor for måloppnåelse. Med reduksjon i antall stillinger, og knapphet på økonomiske midler og frivillige medarbeidere, har biskopen vært en av pådriverne for å sette i gang prosjektet med å øke den frivillige givertjenesten. Prosjektet inneholder også en metodikk for hvordan vi som ansatte må bli flinkere til ikke alltid å selv utføre jobben, men å utruste frivillige til å gjøre oppgaven. Det er modellen vi finner i Efeserbrevet:

«Og det var han som ga noen til å være apostler, noen til profeter, noen til evangelister og noen til hyrder og lærere, for å utruste de hellige til tjeneste så Kristi kropp bygges opp,(Efes 4,11f)

Dette vil bli vektlagt særlig i fase to i prosjektet.

Samtalen om frivillighet har også vært et viktig tema under visitasene i møte med kommunen. Kommunene står foran den samme utfordringen i fremtiden kommer de ikke utenom frivilligheten for å skape et godt lokalsamfunn.

Et annet av biskopens bidrag har vært prosessen med å sikre en god prestetjeneste i de nye fengslene som kommer. Dette har skjedd ved at stiftsdirektør og biskop har hatt et godt samarbeid med kriminalomsorgen og sentrale politikere.

Vennskapsbispedømme

Agder og Telemark har en vennskapsavtale med Biskop Thomas og hans bispedømme i Øvre Egypt. Den har betydd mye for biskopene og begge bispedømmer. I 2017 er det arrangert en tur for diakoner mm. I tillegg har biskop vært på eget besøk i Egypt. Erfaringen er at denne avtalen med en livskraftig kirke under svært vanskelig vilkår gir inspirasjon til å være kirke i Agder og Telemark.

IV. Styring og kontroll i virksomheten»

A. HMS/Arbeidsmiljø

Sykefravær

2016			2017		
Totalt	Kvinner	Menn	Totalt	Kvinner	Menn
4,00 %	6,80 %	2,90 %	5,8 %	9,4 %	4,4 %

Tabellen for 2017 viser sykefraværet for alle ansatte. Sykefraværet i administrasjonen har økt på grunn av flere langtidssykemeldinger som ikke er arbeidsrelatert. Tendensen i presteskapet er likevel også en viss økning for begge kjønn. Handlingsplanen i IA-avtalen er å holde sykefraværet på drøyt 4%. Det er tett oppfølging fra prostene, særlig med tanke på at enkelte melder om arbeidsrelatert sykefravær i arbeidsplassundersøkelsen.

Vi opplever kontakten og kompetansen med Arbeidslivssenteret hos NAV som nyttig og viktig. Ikke minst i forhold til ulike tilretteleggingstiltak for å forhindre sykemeldinger og få sykemeldte raskt tilbake i jobb. Vi ønsker å styrke denne kontakten i året som kommer, ikke minst overfor den enkelte prost. Vi fortsetter også å arbeide for at de ansatte i større grad skal bruke egenmeldingsdager. Erfaringen er at dette bidrar til å få ned sykefraværet.

Arbeidsplassundersøkelsen

Det generelle bilde er at det er stor trivsel og godt arbeidsmiljø i virksomheten. 4 prester mener å ha vært utsatt for mobbing, og 25 at de har hatt arbeidsrelaterte helseplager. Dette blir fulgt opp av verneombud og prost i møte med prestene i prostiet og ved kontakt med den enkelte prest. Hele undersøkelsen drøftes grundig i det enkelte prosti, i prostemøte og i arbeidsmiljøutvalg. Det er et klart mål at den enkelte medarbeider skal oppleve et trygt og godt arbeidsmiljø.

I likhet med forrige år ble det utført en egen undersøkelse for prostene. Den mest markante endringen fra forrige år er at flere av prostene gir en høyere skår på opplevelsen av forutsigbar fritid, og muligheten til å ta ut fritid.

Likestilling

Kvinneandel

		Søknader			Tilsetninger		
		Antall søknader	Herav fra kvinner	Kvinneandel	Antall tilsetninger	Herav kvinner	Kvinneandel
Agder og Telemark	2016	46	7	15 %	12	1	8 %
Agder og Telemark	2017	66	26	39 %	13	6	46 %

Kvinneandelen er gått betydelig opp, både med tanke på søknader og tilsetninger.

Tilsettingsprosenten henger nøye sammen med antall kvinnelige søkere. Kvinner oppfordres til å søke, og det er et uttalt ønske at kvinneandelen i presteskapet skal øke. Det er viktig å motarbeide eventuelle ubegrunnede fordommer knyttet til kvinners tjenestegjøring i vårt bispedømme.

Kjønnsbalansen i administrative stillinger

Kjønnsfordeling bispedømmekontoret	Ledere			Rådgivere			Konsulenter			Totalt		
	Samlet	Kvinner	Kvinner pst	Samlet	Kvinner	Kvinner pst	Samlet	Kvinner	Kvinner pst	Samlet	Kvinner	Kvinner pst
Agder og Telemark 2015	5	0	0 %			18 %			75 %			26 %
Agder og Telemark 2016	5	0	0 %	9	3	33 %	4	3	75 %	18	6	33 %
Agder og Telemark 2017	4	0	0 %	11	3	27 %	3	2	67 %	18	5	28 %

I 2016 ble biskopen regnet som leder i administrasjonen. Fra 2017 er biskopen over på prestekapittel og tatt ut av statistikken her. Samtidig er det to av rådgiverne som ikke ble regnet med i 2016, da de tilhørte prestekapittelet, mens de for 2017 er overført til administrasjonen. Førøvrig er det ikke endring, bortsett fra at andelen kvinner blant konsulenter er redusert med en. Dermed er den totale prosenten redusert fra 33% til 28%.

Kjønnsbalanse i presteskabet

Andelen kvinner i faste stillinger	2014	2015	2016	2017
Agder og Telemark	23,60 %	28 %	28 %	28,40 %
Gjennomsnitt alle BDR	29,40 %	31,00 %	30 %	32,80 %

Andelen kvinner i stilling som prost og biskop	2017			
	Kvinner	Menn	Total	Kvinneandel
Agder og Telemark	2	9	11	18,18 %
Gjennomsnitt alle BDR				31,96 %

Andelen kvinner i faste prestestillinger har hatt en svak økning, mens andelen kvinner i prostestillinger er uendret fra 2016. Når andelen kvinner i prestestilling ikke øker i takt med tilsettingsprosenten henger det sammen med at flere av avgåtte kvinner eller prester som har fått endret tjenestested i 2017 er kvinner. Det er altså en reell økning antall kvinner i prestestillinger tilsvarende 1 prest.

Vurdering.

Vi registrerer en liten økning av andel kvinnelige prester. Samtidig er det stillstand i andelen kvinnelige ledere i presteskabet, og andelen er for lav. Administrasjonen er uten kvinner i ledergruppen. Det er grunn til å merke seg behovet for å styrke andelen kvinnelige ledere i tiden fremover.

B. Vurdering av mislighetsrisiko

Risikostyring

Det har i 2017 vært stort fokus på å nå de overordnede målsetninger som fremgår av tildelingen fra Kulturdepartementet til Den norske kirke, Kirkerådets resultatmål og nøkkelindikatorer, samt bispedømmets egen Virksomhetsplan for 2017-2018. Grad av måloppnåelse er beskrevet under ulike avsnitt i årsrapporten, og er viktige faktorer i vurdering av ressursbruken.

Også i 2017 har det vært nødvendig å redusere antall prestestillinger for å komme i balanse i forhold til de økonomiske rammer som gjelder for bispedømmet. I 2016 ble det redusert med 6,2 stillinger og i 2017 er det redusert ytterligere med 2,0 stillinger. I tillegg til månedlig økonomirapportering har det vært tett oppfølging av vikarbruk ved sykdom og vakanser. Videre er det foretatt gjennomgang og revisjon av gudstjenesteforordning i enkelte prostier, for derved å komme i takt med behov og tilgjengelige ressurser.

Ressursbruk og rutiner på det administrative området blir løpende vurdert. Overgangen fra å være en egen virksomhet direkte underlagt Kulturdepartementet, til fra 01.01.2017 å være en del av det nye rettssubjektet Den norske kirke, har vært utfordrende og ressurskrevende, herunder innføring av nye økonomisystemer for lønn, budsjettering og regnskap. Det er ikke avdekket vesentlige avvik, og mindre feil/mangler er løpende korrigert. Innføring av nye økonomisystemer har ikke medført svakere kontroll av ressursbruk i forhold til de økonomiske rammer.

Oppfølging av eventuelle revisjonsmerknader

Endelig revisjonsberetning vedrørende regnskap 2016 mv. ble uten merknader avgitt av Riksrevisjonen pr 26.04.2017. Da bispedømmerådet fra 01.01.2017 ikke lenger er egen virksomhet men en del av det nye rettssubjektet Den norske kirke, blir regnskap mv. revidert av valgt eksternt revisjonsfirma Ernst & Young AS. Revisjon av regnskap mv for 2017 er allerede i gang, og endelig revisjonsberetning for rettssubjektet Den norske kirke vil ventelig bli avgitt innen 02.03.2018.

Eventuelle vesentlige endringer i opplegget for styring og kontroll, som avdekket styringssvikt, feil eller mangler

Da bispedømmerådet fra 01.01.2017 som nevnt ikke lenger er egen virksomhet men en del av det nye rettssubjektet Den norske kirke, er det fra samme tidspunkt økonomiregelverk og internkontrollforskrifter mv. for Den norske kirke som gjelder. Det er ved utgangen av 2017 ikke avdekket styringssvikt eller mangler som bør kommenteres.

V. VURDERING AV FREMTIDSUTSIKTENE

En landsdekkende, lokalt forankret folkekirke.

Å være landsdekkende handler om å være tilstede i alle kommuner og lokalsamfunn med gudstjenester og kirkelige handlinger. I stor grad leverer vi på det.

Lokalt forankret handler i tillegg også om at kirken er tilstede i menneskers liv og hverdag slik at alle kan oppleve at kirken er relevant og har betydning. En slik mer kvalitativ vurdering, utfordrer oss som kirke på hvordan vi er tilstede, på hvilken måte vi møter mennesker – ansikt til ansikt. I stor grad handler dette om å være i relasjon. Det handler også om at vi har tilstrekkelig antall ansatte, prester og andre, som har mulighet for å være tilstede i sine lokale menigheter.

Ytterligere nedgang i antall menighetsprester vil gjøre det krevende å være tilstede i lokalmenighetene på en slik måte som er ønskelig. Det gjelder både i utkantstrøk og i tilflyttingsområder i byene.

Rekruttering

Å være tilstede i alle lokalsamfunn er avhengig av å ha medarbeidere i alle sokn. Det er gledelig å registrere at vi ikke ha vakanser i prestestillinger. Vi ser også i Agder og Telemark at det er krevende å rekruttere prester i utkantstrøk. Med dagens alderssammensetning av ansatte prester (33% over 60 år) vil denne utfordringen øke fremover. Vi ser også at det er utfordrende å rekruttere til stillinger innenfor trosopplæring. Små stillingsandeler og til dels uklare forventinger til oppgaver og ansvar, rapporteres som medvirkende til at det er vanskelig å rekruttere til disse stillingene.

Rekruttering til kirkelig utdanning og stillinger må prioriteres og være et tema i ungdomsarbeidet i menighetene. Kirkelig ansatte bør være frimodig til å «frem snakke» tjeneste i kirken. Samarbeid med kristne ungdomsorganisasjoner og utdanningsinstitusjoner er vesentlig for å sikre fremtidig kirkelige medarbeidere.

Oppslutning som bekrefter karakteren av å være folkekirke

Oppslutning om kirken vil trolig henge sammen med om mennesker opplever at kirken er relevant og nær, se punktet ovenfor. Å formidle en livsnær og troverdig tro gjennom barne- og ungdomsarbeid og gudstjenesteliv er en vedvarende utfordring.

Mobiliteten i samfunnet er økende. Det betyr at familie og lokale tradisjoner får mindre betydning. Samtidig er det mer krevende å opprette og videreføre kontakten mellom menighet og særlig yngre mennesker.

Samtidig er det grunn til å tro at kulturelle strømninger som sekularisering, privatisering av tro og religion, forbrukerkultur og lignende, er faktorer som har stor betydning for menneskers religiøse tilhørighet og som det er vanskeligere å påvirke lokalt.

Kirken skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby opplæring til alle dømte barn.

Gudstjenester og trosopplæring har vært kirkens tydeligste svar på utfordringen. Fokus på gudstjenesten, liturgien og forkynnelsen vil alltid stå sentralt. I satsningen på trosopplæring er det særlig viktig med et konstruktivt samspill og samvirke mellom trosopplæringstiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid.

Kirken skal være organisert etter demokratiske prinsipper

Det er stor enighet og oppslutning om at kirken skal være en demokratisk oppbygget organisasjon. Det fordrer at vi er i stand til å rekruttere frivillige som opplever det meningsfullt å engasjere seg og

påta seg kirkelige verv. På mindre steder kan dette være utfordrende. Debatten rundt hvordan Dnk skal organiseres vil bli viktig. Vi trenger en organisasjon som både ivaretar den lokale innflytelse og bestemmelse, er tilstrekkelig kompetent og robust til å være en god arbeidsgiver og sikre at helhetlige og nasjonale interesser og prioriteringer ivaretas. Vi kan se konturene av tydelige uenighet om denne type veivalg. Det blir da en utfordring i seg selv å skape en kultur og et samarbeidsklima som gjør at Dnk kommer styrket ut av prosessen.

Økonomiske rammebetingelser

De senere år har tildelingene til bispedømmet ikke fullt ut kompensert for nye arbeidstidsavtaler og den generelle pris- og kostnadsvekst. Det har medført at vi har redusert med 8,2 årsverk siste tre år. Det vil kunne være noe å hente ved mer effektiv drift knyttet til administrative funksjoner, men vi er nær en grense som gjør at ytterligere kutt, vil måtte bety reduserte ambisjoner om tilstedeværelse og kirkelige tjenester.

Agder og Telemark bispedømme har over tid hatt fokus på frivillighet og givertjeneste, som også var omtalt i årsrapporten fra 2016. Bispedømmerådet etablerte i 2017 prosjektet Givertjeneste med prosjektleder Tore Gullaksen i full stilling. Hensikten er å styrke kontakt og oppfølging av medlemmer og bidragsytere og dermed øke menighetenes inntekter slik at de i større grad er i stand til å løse sine oppgaver, særlig innenfor barn og unge og trosopplæring og andre lokale satsinger. Det vil bli spennende å følge prosjektet og hvilken betydning det får for den lokale menighetsøkonomien.

VI.

VII. Årsregnskap

C. Ledelseskommentar

Agder og Telemark bispedømme er en del av rettssubjektet Den norske kirke og dekker fylkene Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark.

Kirkerådets tildeling til Agder og Telemark bispedømmeråd skal sikre en lokal forankret folkekirke i alle sokn og sørge for en tilstrekkelig prestatjeneste slik at gudstjenester og kirkelige handlinger avholdes, døpte får trosopplæring og at det åndelige liv vekkes og styrkes i menighetene.

Ved utgangen av 2017 var det 143 årsverk ved Agder og Telemark bispedømmeråd. Det arbeides systematisk med arbeidsmiljøet for de ansatte. Sykefraværsprosenten var høyere i 2017 enn i 2016. Dette skyldes i stor grad noen langtidssykemeldinger. Arbeidsmiljøutvalg og vernetjenesten har i samarbeid med arbeidsgiver fokus på oppfølging av sykemeldte.

D. Vurdering av vesentlige forhold

I 2017 har Agder og Telemark bispedømme disponert kr 167 552 000 etter tildeling fra Kirkerådet. Av tildelingen er kr 40 255 000 øremerkede midler til trosopplæring, diakoni, undervisning og kirkemusikk mm, og midlene er viderefordelt til menigheter, fellesråd og egne prosjekter i henhold til fastlagte kriterier. Resterende tildeling kr 127 297 000 er nyttet til lønns- og driftsutgifter for 127,6 årsverk prestestillinger og 15,4 årsverk administrative stillinger.

Samlede lønns- og driftsutgifter utgjorde kr 127 790 000, hvilket er kr 493 000 mer enn tildelingen fra Kirkerådet. Dette merforbruket er i all hovedsak knyttet til kunstutstillingen «Sola Gratia» som ble gjennomført som en del av reformasjonsjubileet i 2017. Det foreligger imidlertid tilsagn fra eksterne bidragsytere på kr 370 000 knyttet til kunstutstillingen, og disse midlene som kommer til utbetaling i 2018 når prosjektregnskap for utstillingen avsluttes.

Et netto merforbruk fra 2016 på kr 410 000 reduserte den opprinnelige tildelingen fra Kirkerådet for 2017 fra kr 167 962 000 til kr 167 552 000. På samme måte vil merforbruket på kr 493 000 i 2017 ventelig redusere tildelingen for 2018.

Regnskapet for Agder og Telemark bispedømme inngår i det samlede regnskap for rettssubjektet Den norske kirke, og revideres av revisjonsfirma Ernst & Young AS.

Nøkkeltall fra årsregnskap 2017	(hele 1000 kr)
Sum inntekter	-1 691
Sum tilskudd mv	40 265
Sum Lønn og godtgjørelser	116 875
Sum andre driftskostnader (drift og mindre anskaffelser)	7 993
Sum andre driftskostnader (reise, reklame, forsikring mm)	4 603
Sum Finanskostnader og overføringer	0
Sum	168 045
Tildeling fra Kirkerådet	-167 552
Netto overskudd (-)/underskudd (+)	493

Kristiansand, 28. februar 2017

Jan Olav Olsen, bispedømmerådets leder

stiftsdirektør Steinar Skomedal